

VESNA BEDEKOVIĆ

UDK: 37.014(497.5)

Pregledni članak / Review

Rukopis prihvaćen za tisak: 26. 4. 2023.

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/ypn4oc4w69>

Europska dimenzija u obrazovanju: Izazovi i perspektive hrvatskoga odgojno-obrazovnog sustava

Sažetak

Europska unija je prije svega zajednica vrijednosti u kojoj su se sve njezine punopravne članice obvezale da prihvaćaju najviše standarde u području temeljnih sloboda, ljudskih prava i demokracije. Proklamiranjem zajedničkih europskih vrijednosti kao najvažnijeg čimbenika suživota njenih građana postavljena je tema europske dimenzije obrazovanja u javni, znanstveni i stručni diskurs zemalja članica Europske unije. Koncept europske razine obrazovanja obuhvaća očuvanje nacionalnih interesa, integriteta i autonomije školskih sustava, ali i potragu za zajedničkim sadržajima i vrijednostima koje podupiru europsko zajedništvo i europski identitet u kontekstu zajedničke europske obrazovne politike.

Od hrvatskoga odgojno-obrazovnog sustava u tom kontekstu očekuje se da osigura obrazovanje u kojemu će opći razvoj pojedinca, promatran iz europskog motrišta, biti usmjeren prema stjecanju znanja, vještina i stavova potrebnih za suočavanje s izazovima suživota u multikulturalnoj Europi te osposobljavanje mladih za očuvanje odrednica vlastitog identiteta i kulturnog nasljeđa, uz istovremeno prihvaćanje građanske odgovornosti za izgradnju europskoga demokratskog društva.

Ključne riječi: europska dimenzija obrazovanja; europske vrijednosti; hrvatski odgojno-obrazovni sustav; interkulturalni odgoj i obrazovanje; obrazovna politika.

1. Uvod

Europa je u današnje vrijeme snažno obilježena nezaustavljivim klimatskim promjenama, nesigurnošću i posljedicama zdravstvene krize izazvane pandemijom bolesti COVID-19, migracijama stanovništva, ali i sve izraženijom geopolitičkom napetošću, osobito u kontekstu ratnih sukoba u Ukrajini koji otvaraju nove odnose u međunarodnim geopolitičkim odnosima. Demografska tranzicija, osobito njena posttranzicijska etapa, nezaustavljivo mijenja demografsku sliku svih zemalja članica Europske unije pa tako i Hrvatske¹. Nužnost suočavanja s posljedicama sve izraženijih migracija stanovništva pred europske je zemlje postavila nove izazove povezane s promjenama koje su uzrokovane prijelazom jedinstvenih monokulturalnih društava u kulturnopluralna multikulturalna društva unutar kojih je međusobna interakcija pripadnika različitih kultura upravo različitost učinila sastavnim dijelom suvremenoga europskog društva.

Posljedice migracija sve su izraženije u socijalnom, gospodarskom i političkom te osobito u kulturnom području života u kojemu kulturne razlike dotiču specifične dijelove kulture poput jezika, norma ponašanja, životnih stilova i vrijednosnih sustava, što je poseban izazov za razvijanje međuljudskih odnosa koji će osnaživati zajednički suživot temeljen na poštovanju identiteta drugih i drukčijih, smanjenju nasilja i miroljubivom rješavanju sukoba. Međuljudski odnosi i uspostavljanje ravnoteže moći između pojedinaca i skupina prema Hrvatiću (2014.) značajni su izazovi današnjem europskom društvu i njegovim institucijama u sklopu politike prema različitosti. Pitanje identiteta, a također i proširivanje pojma nacionalnog identiteta otvaranjem prostora za oblikovanje novih interkulturalnih identiteta iznimno je važno za zajednicu i društvo, osobito za odgojno-obrazovni sustav. Pritom se obrazovne politike većine zemalja članica Europske unije usmjeravaju na reformske procese koji se – osim promjena ciljeva, sadržaja, strategija i metoda odgoja i obrazovanja – dotiču i pitanja standarda učenja i poučavanja, vrednovanja školske uspješnosti, organiziranosti, ozračja i kvalitete školskih ustanova na svim razinama, a također i pitanja kontinuirane izobrazbe i profesionalnog usavršavanja nastavnika i stručnog osoblja u školama.

¹ Prema *Izvješću Europske komisije* Europskom parlamentu, vijeću, europskom gospodarskom i socijalnom odboru i odboru regija o utjecaju demografskih promjena predviđa se da će se broj stanovnika u Bugarskoj, Grčkoj, Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi, Mađarskoj, Poljskoj i Rumunjskoj do 2070. godine kontinuirano smanjivati. U Danskoj, Irskoj, Cipru, Luksemburgu, Malti i Švedskoj broj stanovnika bi prema predviđanjima trebao rasti, dok će u ostalim zemljama Europske unije (Belgija, Češka, Estonija, Španjolska, Francuska, Njemačka, Nizozemska, Austrija, Portugal, Slovenija, Slovačka i Finska) nakon početnog rasta do 2070. godine uslijediti pad broja stanovnika. (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0241>)

Multikulturalnost država članica Europske unije tijekom asocijacije i integracije postala je okvir za redefiniranje pojmova asimilacije i kulturnog relativizma (Sršen i Bogeljić, 2014.), a ideja interkulturalizma utrla je put prema mogućem rješenju za kvalitetan suživot i (interkulturalnu) komunikaciju te promicanje zajedničkih demokratskih vrijednosti. O tome se u *Bijeloj knjizi o budućnosti Europe* razmatra pet mogućih scenarija o budućnosti Europe i pritom se ističe sljedeće: „Iako je nemoguće izbjeći promjene u svim područjima, ne mijenja se ono što želimo od naših života ni europske vrijednosti koje su nam važne. Želimo društvo u kojemu su mir, sloboda, tolerancija i solidarnost na prvom mjestu. Želimo živjeti u demokraciji s raznolikim stajalištima... Želimo biti slobodni govoriti ono što mislimo i sigurni da nijedan pojedinac ni institucija nisu iznad zakona. Želimo Uniju u kojoj se sa svim građanima i državama članicama jednako postupa.”²

Proklamiranjem zajedničkih europskih vrijednosti kao najvažnijeg čimbenika suživota njenih građana tema europske dimenzije obrazovanja postavljena je u javni, znanstveni i stručni diskurs zemalja članica Europske unije. Pritom je najvažnija zadaća odgojno-obrazovnih sustava poduprijeti sve građane, osobito mlade u pripremi za život u europskom okruženju. Od škole se u takvim okolnostima očekuje da osigura obrazovanje u kome će opći razvoj pojedinca, promatran iz europskog motrišta, biti utemeljen na stjecanju znanja, vještina i stavova potrebnih za suočavanje s izazovima suvremenoga europskog društva i suživota u multikulturalnoj Europi te osposobljavanju mladih za očuvanje odrednica vlastitog identiteta i kulturnog nasljeđa, uz istovremeno prihvaćanje građanske odgovornosti za uspostavu demokratskog društva ujedinjene Europe.

2. Europska dimenzija obrazovanja

Porast migracija koje su na europskom prostoru uzrokovale prijelaz iz monokulturalnih u multikulturalna društva, sve izraženija gospodrska nesigurnost, deregulacija društvenog sektora, pad kvalitete života i porast nasilja samo su neki od razloga propitivanja mjesta i uloge odgoja i obrazovanja u postizanju društvenih ciljeva. U takvom se složenom valu reformi u nekoliko proteklih desetljeća događaju značajne promjene ciljeva, sadržaja, strategija i metoda odgoja i obrazovanja nužnih za gotovo sve zemlje članice Europske unije koja se tijekom više desetljećnih asocijacija i integracije razvila u supranacionalnu grupaciju utemeljenu na nedjeljivim univerzal-

² *Bijela knjiga o budućnosti Europe* – Razmatranja i scenariji za EU27 do 2025. (2017.), Bruxelles: Europska komisija <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC2025&from=HR>

nim vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti³. Svjesna svoga duhovnoga i moralnog nasljeđa Europska unija temelji se na nedjeljivim univerzalnim vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti te na načelima demokracije i vladavine prava. Njeni su osnovni ciljevi unutar vlastitih granica utvrđeni u članku 3. *Lisabonskog ugovora*, a usmjereni su, između ostaloga, na promicanje mira, vrijednosti i dobrobiti svojih građana, borbu protiv socijalne isključenosti i diskriminacije, promicanje socijalne pravde, zaštitu prava djeteta, ravnopravnost žena i muškaraca te poštovanje bogate kulturne i jezične raznolikosti.

Ideja o europskoj dimenziji obrazovanja pojavila se sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća pod nazivom *europaizacija obrazovanja*, a oblikovana je kao multilateralan projekt u Vijeću Europe i Europskoj uniji (tadašnjoj Europskoj zajednici) kao rezultat nastojanja da se zajedničkim politikama osnaže i unaprijede europski integracijski procesi koji su u početku imali pretežito gospodarsko-politička obilježja (Zidarić, 1996.). Osnovni cilj stvaranja zajedničke europske obrazovne politike, kao protuteže prenamaglašanju ekonomskih ciljeva obrazovanja, bio je usmjeren prema ubrzavanju radne i ostale pokretljivosti te omogućavanju mobilnosti, komunikacije i suradnje na europskom prostoru. Europska dimenzija obrazovanja u tom je kontekstu temeljena na ideji da obrazovanje treba pridonijeti osjećaju europskog zajedništva i znanja o Europskoj uniji uz istovremeno poticanje razvoja višejezičnosti, mobilnosti, aktivnog građanstva, europskog identiteta i vrijednosti (Ledić i sur., 2016.). Tijekom različitih razvojnih faza europska dimenzija obrazovanja do današnjih je dana evoluirala u općeprihvaćeni koncept i dominantnu smjernicu obrazovnih politika europskih zemalja. Poduprta je relevantnim dokumentima Vijeća Europe i Europske unije⁴ koji upućuju na operacionalizaciju europske dimenzije obrazovanja u različitim oblicima obrazovanja i temeljena na načelima demokracije, solidarnosti, socijalne pravde i ljudskih prava te integritetu nacionalnih obrazovnih sustava, uzajamnom poznavanju, razumijevanju i pronalaženju sličnosti i zajedništva u različitostima. Europska dimenzija obrazovanja znači približavanje europskih obrazovnih motrišta zajedničkom europskom prostoru radi osiguravanja jednakih prilika za svakoga, odgovornosti u međuovisnom društvu, a isto tako radi promocije

³ *Povelja Europske unije o temeljnim pravima* (2007.) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A12007P>)

⁴ Resolution of the Council and the Ministers of Education (1976.); Resolution of the Council and the Ministers of Education meeting within the Council on the European dimension in education (1988.); Report on the European Dimension of Education (1989.); Resolution on the European dimensions of education: teaching and curriculum content (1991); Green Paper on the European Dimension of Education (1993.); Recommendation of the Committee of Ministers to member states on history teaching in twenty-first-century (2001.); Lisbon Strategy (2000.); Copenhagen Declaration (2002.); Maastricht Communiqué (2004.); Helsinki Communiqué (2006.); Bordeaux Communiqué (2008.).

autonomnoga, kritičkoga i inovativnog mišljenja, samoostvarenja s pomoću cjeloživotnog učenja te pripreme za svijet rada obilježenog novim tehnologijama⁵.

Osnovne ideje europske dimenzije obrazovanja jesu sljedeće: promicanje didaktičkog ozračja za stjecanje znanja o povijesti europskih institucija na načelima, mehanizmima i pravnim standardima europskog ujedinjenja; razvoj odgovarajućih vještina i kompetencija koje europskim građanima trebaju olakšati aktivno sudjelovanje u integracijskim procesima i omogućiti osnaživanje vlastitog građanskog statusa; obnavljanje socijalnog kapitala zajednice i kontinuirano unapređivanje društvene kohezije. Shvaćena kao dinamičan i evoluirajući koncept koji obuhvaća obrazovanje učenika o Europi, u Europi i za Europu, europska dimenzija obrazovanja otvara dodatno područje slobode u obrazovanju usmjereno prema demokraciji, pluralizmu i interkulturalizmu. Takav se koncept temelji na međusobnoj suradnji zemalja članica Europske unije u području europskog obrazovanja u kojemu se raspravlja o pripremi aktivnoga i odgovornog građanstva Europske unije (Spajić-Vrkaš, 2007.) koji znatno pomaže u restrukturiranju nacionalnih obrazovnih sustava kako bi mogli ostvarivati potrebe svojih građana i učinkovito ih pripremiti za izazove, ali i rizike europskoga demokratskog društva⁶.

3. Interkulturalna sastavnica europske dimenzije obrazovanja

Kao široki koncept utemeljen na raznovrsnim komplementarnim pristupima⁷ koji u implementacijskom smislu čine sastavni dio obrazovnih politika većine europskih zemalja, europsku dimenziju obrazovanja (Ledić i Turk, 2013.) može se odrediti na sljedeći način:

1. doprinos razvoju europskog društva znanja poticanjem mobilnosti i međunarodne suradnje osnažene stjecanjem lingvističkih kompetencija i učenjem stranih jezika; poticanje jednakih obrazovnih mogućnosti i cjeloživotnog učenja

⁵ Green Paper on the European Dimension of Education (1993.) <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ca1f0e1a-7e3c-4093-ac92-b5fd0c38082>

⁶ Stanoviti broj društvenih reakcija na implementaciju europske dimenzije obrazovanja izazvan je sumnjom u mogućnost ostvarivanja ideje o oblikovanju zajedničkog prostora europskog obrazovanja, ali i strahom od gubitka nacionalnih specifičnosti obrazovnih sustava. Pritom se kao temeljno pitanje najčešće pojavljuje pitanje praćenja procesa integracije i globalizacije uz istodobno očuvanje vlastitih tradicionalnih, nacionalnih i drugih specifičnosti i vrijednosti.

⁷ S obzirom na to da europska dimenzija u obrazovanju polazi od integriteta nacionalnih obrazovnih sustava, temeljno nastojanje raznovrsnih oblika i sadržaja provedbe europske dimenzije obrazovanja usmjereno je prema pronalaženju zajedničkih ili sličnih sadržaja čije su osnovne aktivnosti, uz dosljedno poštovanje obrazovnih politika nacionalnih obrazovnih sustava, usmjerene prema međunarodnoj suradnji, razmjeni i susretima učenika i nastavnika kao potpori uzajamnom poznavanju, razumijevanju i stvaranju europskog zajedništva.

2. promicanje europskih vrijednosti (interkulturalizam, multikulturalizam, demokracija, ljudska prava, tolerancija, socijalna pravda, poštovanje različitosti, prevencija rata, borba protiv kriminala)
3. razvoj različitih razina identiteta (lokalni, nacionalni, europski)
4. suvremeni pristupi učenju (e-učenje i učenje o društvenoj odgovornosti).

Tako koncipirana europska dimenzija obrazovanja obuhvaća sljedeće: razvoj europskog društva znanja poticanjem mobilnosti i međunarodne suradnje osnažene stjecanjem lingvističkih kompetencija i učenjem stranih jezika; poticanje jednakosti obrazovnih mogućnosti i cjeloživotnog učenja; razvoj interkulturalizma, demokracije, ljudskih prava, tolerancije, socijalne pravde i poštovanja različitosti kao temeljnih europskih vrijednosti (Bedečević, 2014.) čije usvajanje, između ostaloga, ovisi o implementaciji interkulturalnog odgoja i obrazovanja u neposrednoj odgojno-obrazovnoj praksi.

U tom bi kontekstu usvajanje temeljnih vrijednosti interkulturalizma – koje se podudaraju s proklamiranim europskim vrijednostima kao značajnom sastavnicom koncepta europske dimenzije obrazovanja – trebalo bi pridonositi odgajanju i razvijanju empatije, solidarnosti, tolerancije, snošljivosti, osnaživanju suživota različitih kultura, borbi protiv svakog oblika diskriminacije, vladavini prava, smanjivanju stereotipa i predrasuda te uklanjanju etnocentrizma, nacionalizma i ksenofobičnih stavova.

S obzirom na to da se promicanje temeljnih vrijednosti interkulturalizma ne ogleda samo u važnosti implementiranja interkulturalnih sadržaja u odgojno-obrazovnu praksu nego i u svijesti svakog pojedinca o vlastitom podrijetlu i identitetu te osvješćivanju vlastitih stavova prema temeljnim vrijednostima interkulturalizma u kontekstu europske usmjernosti i poboljšanja kvalitete suživota na europskom prostoru – poznavanje temeljnih vrijednosti interkulturalizma znatno pridonosi promicanju europskih vrijednosti, osvješćivanju globalne svijesti i višestrukih europskih motrišta, jačanju sposobnosti doživljavanja, analiziranja i interpretiranja situacija i događaja u multikulturalnoj okolini te implementaciji europske dimenzije obrazovanja. Stupanj prihvaćanja vrijednosti u društvu, poglavito kada je riječ o mladima, ovisi o znanjima, predispozicijama i osposobljenosti za aktivno sudjelovanje u demokratskom društvu iskustvenim življenjem demokracije i izgradnjom interkulturalnih odnosa. Odnos mladih prema vrijednostima može se oblikovati i mijenjati na različite načine. Stoga takve vrijednosti nužno trebaju biti sastavni dio formalnog odgoja i obrazovanja na vertikali od osnovnoškolskoga preko srednjoškolskoga do visokoškolskoga obrazovanja.

4. Promicanje europskih vrijednosti u odgojno-obrazovnom sustavu

Europska unija je prije svega zajednica vrijednosti u kojoj su se sve punopravne članice na temelju *Povelje o temeljnim pravima Europske unije* – u čijoj je preambuli istaknuto da je Unija utemeljena na nedjeljivim, univerzalnim vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti⁸ – obvezale prihvatiti najviše standarde u području temeljnih sloboda, ljudskih prava, vladavine prava i demokracije. Temeljne vrijednosti Europske unije utvrđene su člankom 3. *Lisabonskog ugovora*, a obuhvaćaju poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode i demokracije, poštovanje jednakosti i vladavine prava te ljudskih prava uključujući i prava pripadnika manjina⁹. Europske vrijednosti zajedničke su svim državama članicama i to su značajni čimbenici socijalne homogenizacije (Vican, 2006.). Međutim, one nisu (niti bi trebale biti) samo proklamirane političke vrijednosti promovirane u različitim dokumentima Vijeća Europe i Europske unije nego trebaju činiti sustav vrijednosti svih građana Europske unije, a ostvaruju se promicanjem demokracije, mira, blagostanja, solidarnosti, tolerancije, temeljnih sloboda, sigurnosti, antirasizma, antisemitizma, socijalne pravde, otvorenosti, povjerenja, identiteta, interkulturalizma, interkulturalnog razumijevanja, poštovanja ljudskih prava i prava manjina te napretka i kvalitete života. Tako shvaćen sustav europskih vrijednosti usmjeren je prema promicanju europskog zajedništva koje se treba reflektirati u svim sferama života, pri čemu bi osnovni cilj prema Hrvatiću (2018.) trebao biti usmjeren prema dosljednom i cjelovitom ostvarivanju i provedbi proklamiranih europskih vrijednosti u neposrednoj praksi. Iako Europska unija ne odlučuje o načinu organiziranosti škola i obrazovanja ni o sadržaju kurikula – a zemlje članice o takvim pitanjima odlučuju autonomno i samostalno na nacionalnoj razini – europske su vrijednosti kao dio koncepta europske dimenzije obrazovanja poduprte kao općeprihvaćeni vrijednosni koncept i dominantna smjernica obrazovnih politika zemalja članica Europske unije.

Interes za istraživanje europskih vrijednosti i implementaciju europske razine obrazovanja u međunarodnom okruženju posljednjih je godina porastao¹⁰. Pritom rezultati provedenih istraživanja europskih vrijednosti u zemljama članicama Eu-

⁸ *Povelja Europske unije o temeljnim pravima* (2007.) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A12007P>)

⁹ *Ugovor o Europskoj uniji* i *Ugovor o funkcioniranju Europske unije* (2016.) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hr/TXT/?uri=celex:12016ME/TXT>)

¹⁰ Opširnije o istraživanjima europske dimenzije obrazovanja u međunarodnom okruženju u: Ledić, J., Miočić, I., Turk, M. (2016.), *Europska dimenzija u obrazovanju: pristupi i izazovi*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, str. 31-34)

ropske unije – među kojima značajno mjesto zauzimaju međunarodna istraživanja u projektu *European Values Study (EVS)*¹¹ – omogućavaju provjeru vrijednosne kohezije europskog društva i utvrđivanje uzroka i posljedica dinamike promjene vrijednosti. Ujedno pritom daju i odgovore na sljedeća pitanja: Koje vrijednosti građani pripisuju Europskoj uniji? Jesu li vrijednosti koje su građanima Europske unije najvažnije u skladu s onima koje Europska unija službeno proklamira i promovira¹². Takav pristup (Foret i Calligaro, 2018.) ujedno pokazuje da i institucije Europske unije žele znati kako proklamirane vrijednosti percipiraju njeni građani i kako međusobno djeluju osobne i institucionalne vrijednosti.

Promatra li se hrvatski znanstvenoistraživački prostor s motrišta nužnosti razvijanja primjerenih teorijsko-metodoloških pristupa oblikovanju odgojno-obrazovne prakse usmjerene prema promicanju europskih vrijednosti kao dijelu koncepta europske obrazovanja, rezultati provedenih istraživanja svakako ostavljaju značajan dio prostora za daljnja djelovanja u iznalaženju primjerenih teorijsko-metodoloških pristupa oblikovanju odgojno-obrazovne prakse koja će biti usmjerena prema promicanju europskih vrijednosti, i to na razini pojedinih specifičnih područja, a također i na konceptualnoj razini.¹³ Rezultati istraživanja provedenih prije ulaska Republike Hrvatske u punopravno članstvo Europske unije u okviru znanstveno-istra-

¹¹ Studij europskih vrijednosti 70- tih je godina prošlog stoljeća pokrenula *Grupa za proučavanje europskih sustava vrijednosti (EVSSG)*. Tijekom kasnijih godina grupa se nastavlja koristiti skraćenim nazivom *European Values Study (EVS)* istražujući moralne i društvene vrijednosti na kojima se temelje europske društvene i političke institucije i vladajuće ponašanje. Od 1981. godine kontinuirano u valovima (1981., 1990., 1999., 2008. i 2017. godine) u zemljama članicama Europske unije provodi se međunarodno istraživanje sustava vrijednosti te recepcije i primjene vrijednosnih orijentacija pod nazivom *European Values Study (EVS)*. (<https://europeanvaluesstudy.eu/about-evs/history/>)

¹² Opširnije o analizi dijela rezultata (vrijednosti koje se odnose na sljedeće: obitelj, posao, religiju, politiku, slobodno vrijeme, solidarnost, pravednost, socijalnu osjetljivost i povjerenje u institucije) petog vala istraživanja *European Values Study (EVS)* u Hrvatskoj provedenoga 2017. i 2018. godine u usporedbi s rezultatima trećega i četvrtog vala istraživanja provedenih 1999. i 2008. godine, uz prikaz kretanja (ne)prihvatanja pojedinih vrijednosti u posljednja dva desetljeća u Hrvatskoj u: Baloban, J., Črpić, G., Ježovita, J. (2019.), *Vrednote u Hrvatskoj od 1999. do 2018. prema European Values Study*. Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište, Katolički bogoslovni fakultet i Kršćanska sadašnjost.

¹³ Odabrana znanstvena istraživanja koja su se bavila problematikom teorijsko-metodoloških pristupa oblikovanju odgojno-obrazovne prakse usmjerene prema promicanju europskih vrijednosti i implementaciji europske obrazovanja – čiji će se rezultati analizirati u nastavku ovoga rada – provedena su uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja te Hrvatske zaklade za znanost i u okviru kompetitivnih EU projekata *Obzor* i *Erasmus*. S obzirom na to da znatan broj istraživanja provedenih u okviru projekata *Erasmus K2* i *Erasmus K3* imaju primarno stručnu orijentaciju, njihovi se rezultati u kontekstu ovoga rada neće razmatrati.

živačkih projekata *Genealogija i transfer modela interkulturalizma* (1991.-1995.), Školski kurikulum i obilježja hrvatske nacionalne kulture (1996.-1999.) te *Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima* (2007.-2011.)¹⁴ pokazali su da je hrvatski odgojno-obrazovni sustav prepoznatljiv po visokoj razini deklarativnog prihvaćanja demokratskih (europskih) vrijednosti, po prihvaćanju različitog društveno-kulturnog konteksta i nacionalnih odrednica, po izraženoj socijalnoj distanci prema pripadnicima nacionalnih, etničkih, jezičnih i religijskih skupina a također i po jasno podijeljenim socijalnim ulogama i čvrstoj kontroli neizvjesnosti. Nešto veći interes za istraživanje europskih vrijednosti – a također i interes za razvijanje teorijsko-metodoloških pristupa implementaciji koncepta europske razine obrazovanja u hrvatski odgojno-obrazovni sustav – u hrvatskom se znanstvenoistraživačkom prostoru može zamijetiti nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju. Rezultati istraživanja (Turk i Ledić, 2013.) o kompetencijama europske dimenzije obrazovanja uputili su na potrebu revizije i usklađivanja studijskih programa studija pedagogije u Hrvatskoj s aktualnim međunarodnim promjenama. Pritom se može zaključiti da će pridruživanje europske dimenzije u odgojno-obrazovni sustav Republike Hrvatske biti dugotrajno unatoč afirmativnim stavovima i spremnosti školskih pedagoga na europsku dimenziju obrazovanja u njihove svakodnevne profesionalne aktivnosti. Isto tako, na temelju rezultata istraživanja o kompetencijama potrebnim za rad školskog pedagoga (Ledić i sur., 2013.) ističu potrebu za snažnim pridavanjem pozornosti temama Europske unije i europske dimenzije obrazovanja u inicijalnom obrazovanju i kontinuiranom stručnom usavršavanju školskih pedagoga. Znanstvenoistraživački projekti *Interkulturalni kurikulum i europske vrijednosti* (2017.) i *Interkulturalne kompetencije i europske vrijednosti* (2017.-2019.)¹⁵ obuhvatili su interkulturalne kompetencije i europske vrijednosti te dijelom odgoj i obrazovanje na manjinskim jezicima kao dva temeljna smjera višegodišnjih istraživanja, a jedna od polaznica istraživanja u projektu bile su temeljne europske vrijednosti proizašle iz *Lisabonskog ugovora* prema kojemu se Europska unija temelji na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode,

¹⁴ Znanstvenoistraživački projekti *Genealogija i transfer modela interkulturalizma* (1991.-1995.), *Školski kurikulum i obilježja hrvatske nacionalne kulture* (1996.-1999.) i *Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima* (2007.-2011.) provedeni su na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja.

¹⁵ Međunarodni znanstvenoistraživački projekti *Interkulturalni kurikulum i europske vrijednosti* (2017.) i *Interkulturalne kompetencije i europske vrijednosti* (2017.-2019.) provedeni su na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja.

demokracije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući i prava manjina, a te su vrijednosti zajedničke državama članicama u društvu u kojemu prevladavaju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost te jednakost žena i muškaraca. Istraživanja provedena u znanstvenoistraživačkom projektu *Kulturna baština i identiteti europske budućnosti* u sklopu programa Europske unije za istraživanje i inovacije *Obzor*, 2020.¹⁶ bavila su se pitanjima razumijevanja i doživljavanja vlastitoga kulturnog identiteta i oblika kulturne participacije (Perasović i sur., 2022.), pitanjima multikulturne izloženosti kao važnog prediktora općeg stava o nacionalnim manjinama kod hrvatskih srednjoškolaca i pitanjima uvrštavanja multikulturnih sadržaja u obrazovni sustav radi prihvaćanja različitosti i razvoja harmoničnog društva i socijalne kohezije (Pavlović i sur., 2022.). Njihovi rezultati upućuju na zaključak da je škola (odgojno-obrazovni sustav) važna u prenošenju vrijednosti i ideoloških i kulturnih obrazaca i identiteta. Pritom su interkulturalni odgoj i obrazovanje, europska dimenzija obrazovanja, ljudska prava, socijalna i građanska kompetencija, kulturna svijest i izražavanje prepoznati kao važne sastavnice odgojno-obrazovnog rada.

5. Hrvatski odgojno-obrazovni sustav: izazovi i perspektive

Povijesno i tradicionalno povezana s europskim kulturnim krugom, Republika Hrvatska kao ravnopravna članica Europske unije nalazi se pred izazovom primjene koncepta europske dimenzije obrazovanja u vlastiti nacionalni odgojno-obrazovni sustav i nužnošću usklađivanja nacionalnog sustava odgoja i obrazovanja sa smjernicama obrazovne politike Europske unije. Značajne mogućnosti interkulturalne sastavnice europske dimenzije obrazovanja pritom omogućuje kreativan pristup odabiru onih programa i sadržaja koji će omogućiti usvajanje temeljnih vrijednosti interkulturalizma koje su komplementarne proklamiranim europskim vrijednostima i pridonijeti europeizaciji hrvatskoga odgojno-obrazovnog sustava u nacionalnim okvirima. Osnaživanje temeljnih vrijednosti interkulturalizma kao značajne sastavnice europske dimenzije obrazovanja u hrvatski odgojno-obrazovni sustav zahtijeva pristup utemeljen na oblikovanju odgojno-obrazovne prakse koja podupire odgoj i obrazovanje koji će svim učenicima s pomoću primjerenih oblika nastave omogućiti ozračje interkulturalne osjetljivosti, interkulturalnog dijaloga i međusobnog razumi-

¹⁶ Znanstvenoistraživački projekt *Kulturna baština i identiteti europske budućnosti* (*Cultural Heritage and Identities of Europe's Future – CHIEF*) proveden je u sustavu programa Europske unije za istraživanje i inovacije, *Obzor*, 2020, od 2018. do 2021. godine na Institutu društvenih znanosti *Ivo Pilar* u suradnji s međunarodnim partnerskim znanstvenim institucijama. (https://www.mobilnost.hr/cms_files/2019/02/1549530136_horizon-2020-web.pdf)

jevenja te suradničkog učenja temeljenoga na ravnopravnoj interakciji i interkulturalnoj komunikaciji. Ono što interkulturalizmu daje potrebnu otvorenost i socijalnu razinu dodira jest dijalog, a važnost interkulturalnog (međukulturalnog) dijaloga je u promicanju i potpunom uvažavanju ljudskih prava, demokracije i vladavine prava (Piršl, 2016.). S obzirom na njegovu dijalošku varijantu i potrebu promicanja interkulturalnog dijaloga zajedno s promicanjem društvene pravde i aktivnog građanstva, interkulturalni odgoj i obrazovanje prema Spajić-Vrkaš (2014.) treba biti formalno i sadržajno povezano s građanskim odgojem i obrazovanjem, a interkulturalna perspektiva treba osnaživati ideju kulturnih razlika kao društvene vrijednosti. Učinkovitost interkulturalnog odgoja i obrazovanja u implementaciji europskih vrijednosti pritom ovisi (između ostaloga) i o osobnim i profesionalnim stavovima učitelja prema europskoj razini obrazovanja¹⁷, a također i o stečenoj interkulturalnoj kompetenciji kao osnovi kvalitetnoga interkulturalnog odgoja i obrazovanja (Piršl, 2022.). Interkulturalni odgoj i obrazovanje u praksi trebao bi se pritom provoditi ne kao dodatak postojećim predmetima ili pak uvođenjem novoga nastavnog predmeta, nego kao načelo koje prožima ne samo sve nastavne predmete nego i cjelokupan život škole.

Multikulturalno okruženje Hrvatske kao multinacionalne, multikonfesionalne i multijezične sredine čini jednu od temeljnih odrednica programsko-sadržajnih, pedagoško-didaktičko-metodičkih i socijalno-psiholoških oblika strukturiranja kurikula koji treba promovirati pluralizam, demokratske vrijednosti, prihvaćanje i toleranciju (Hrvatić, 2018.). Transformacija tradicionalne škole u kojoj se učenici (još uvijek) ne promatraju s motrišta njihovih potreba, vrijednosti i interesa, nego u mogućnosti

¹⁷ Zanimljive rezultate u području istraživanja promišljanja učitelja o europskim vrijednostima prikazano je u istraživanju J. Pavičić Vukićević provedeno 2015. godine u projektu *Kurikulumsko oblikovanje europskih vrijednosti u obveznom obrazovanju* na uzorku od 359 učitelja razredne nastave, hrvatskoga jezika i književnosti, povijesti, geografije i engleskoga jezika u osnovnim školama u Zagrebu. Cilj istraživanja je bio ispitati mišljenje učitelja o odabranim razinama europskih vrijednosti kao dijela sustava vrijednosti učitelja koji oni u svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu „prenose“ svojim učenicima. Dio pitanja u korištenom instrumentu istraživanja bio je komplementaran pitanjima upitnika *EVS (European Values Study, EVS 2008 – Croatia Field Questionnaire, 2008.)*. Rezultati istraživanja uputili su na izraženu nacionalnu sastavnicu u sustavu vrijednosti učitelja te pokazali da učitelji smatraju nacionalne vrijednosti važnijima od europskih i globalnih vrijednosti, da su ponosniji hrvatskim državljanstvom nego europskim građanstvom i da se primarno smatraju građanima države i lokalne sredine u kojoj žive, a sekundarno građanima Europe i svijeta u cjelini (Pavičić Vukićević, 2018.; 2019.). Takvi rezultati ne mogu se generalizirati jer je istraživanje provedeno na uzorku učitelja u zagrebačkim školama, a ne na uzorku svih hrvatskih učitelja. Međutim, ono otvara prostor za moguća nova istraživanja u području implementacije koncepta europske razine u hrvatski odgojno-obrazovni sustav i oblikovanja odgojno-obrazovne prakse u kontekstu promicanja europskih vrijednosti.

njihove prilagodbe postojećem odgojno-obrazovnom sustavu (Sablić, 2011.) zahtijeva novi način razmišljanja i pristup utemeljen na ustroju škole koja će uz odmak od prenaplašenog spoznajnoga i kognitivnoga biti usmjerena prema socijalnim odnosima, demokratskoj participaciji i stjecanju kompetencija za stvarni, realni život. Takvu je transformaciju potrebno temeljiti na suodnosu nacionalnoga i školskog kurikula iz kojega će proizaći mogući ishodi interkulturalnog odgoja i obrazovanja.

S obzirom na to da važnu odrednicu interkulturalne razine kurikula čini multikulturalno okruženje koje je potrebno sagledati na društvenoj, pedagoškoj i didaktičkoj razini, sukonstrukcija interkulturalnog kurikula treba obuhvaćati više komplementarnih razina: *kulturalnu* – sposobnost interkulturalne komunikacije, *društvenu* – poštovanje ljudskih prava, individualna i društvena odgovornost i socijalna pravda, *gospodarsku* – osposobljavanje učenika za različite radne obveze i *okolinsku* – priprema učenika za strateške odluke prema održivom razvoju (Hrvatić, 2007.). Sukonstruktivski pristup izradi i razvoju interkulturalnog kurikula treba polaziti od shvaćanja da cilj interkulturalnog obrazovanja nije isključivo znanje, već nova konstrukcija znanja utemeljena na shvaćanju učenja kao suradničkog sukonstruiranja znanja. Shvaćanje znanja kao koncepta u stalnom napredovanju omogućava novi odnos prema znanju, odnosno novu konstrukciju i razinu znanja koja će omogućiti razvoj interkulturalne školske zajednice u kojoj škola više nije samo djeliteljica i prenositeljica znanja nego postaje svojevrsno socijalno gradilište u kojemu se dvosmjernom komunikacijom – i među učenicima i između učenika i učitelja – kontinuirano ostvaruje novo znanje i razumijevanje (Sablić, 2014.). Učeci zajedno odrasli i djeca sukonstruiraju razumijevanje i znanje. Pritom im interkulturalni kurikulum osim interkulturalnih sadržaja omogućava i stvarno interkulturalno iskustvo u školi u kojoj se steče razumijevanje njihovih prava i odgovornosti. Ostvarivanje temeljnih zadaća interkulturalne školske zajednice pretpostavlja suglasje i suradnju svih odgojnih čimbenika, omogućavanje svim učenicima snalaženje u odnosu na druge ljude, doživljaj i prožimanje vlastitih i drukčijih kulturalnih obilježja, bolju socijalizaciju suradničkim učenjem, upoznavanje povijesti, tradicijskih i umjetničkih postignuća različitih kulturnih skupina s pomoću povezanosti i uzajamnog odnosa kultura u dodiru te poticanja bilingvinalnih obrazovnih modela i stvaralaštva na vlastitom jeziku (Hrvatić, 2007.).

Pred hrvatskim odgojno-obrazovnim sustavom koji bi nedvojbeno morao biti prožet komplementarnim razinama interkulturalnog kurikula – koji u svojoj širini prožima cijelu zajednicu – postoje mnogi izazovi. S obzirom na to da je multikulturalno okruženje jedna od temeljnih odrednica programske-sadržajne, pedagoško-didaktičke – i socijalno-psiholoških gledišta suvremenoga hrvatskoga odgojno-obrazovnog sustava (Hrvatić, 2018.), strukturiranje školskog kurikula koji će

promicati demokraciju, europske vrijednosti, kulturni pluralizam, višejezičnost, razumijevanje i toleranciju zahtijeva iskorak prema preobrazbi odgojno-obrazovnog sustava koji će biti usmjeren prema kulturalnoj osjetljivosti koja mora zadovoljavati individualne potrebe uz istovremeno razvijanje sposobnosti projekcije prema drugima i njihovim kulturama (Hrvatić i Piršl, 2005.) te prihvaćanje drugih i drukčijih. Učinkovita priprema svih učenika za zajednički život u (hrvatskom) demokratskom društvu, bez obzira na njihovu nacionalnu, etničku, vjersku, jezičnu, spolnu ili neku drugu različitost, pretpostavlja oblikovanje škole kao interkulturalne zajednice u kojoj će se svim učenicima dati pravo na različitost i omogućiti učenje zajedničkog življenja. Koncept interkulturalne školske zajednice pritom bi trebao biti osnova za transformiranje tradicionalne u interkulturalnu školu koja će omogućiti interkulturalni odgoj i obrazovanje utemeljeno na interkulturalnom kurikulumu kao osnovi ostvarivanja jednakih mogućnosti u pripremi svih učenika za zajednički život u današnjem europskom društvu koje počiva na zajedničkim europskim vrijednostima.

6. Zaključak

Međuljudski odnosi, poštovanje ljudskih prava, sposobnost zajedničkog života i nenasilnog rješavanja sukoba te uspostavljanje ravnoteže moći između pojedinaca i skupina jesu izazov ne samo za odgojno-obrazovni sustav nego i za čitavo društvo. Koncept europske dimenzije obrazovanja obuhvaća očuvanje nacionalnih interesa, integriteta i nacionalne autonomije odgojno-obrazovnih sustava, ali i potragu za zajedničkim i dodatnim nastavnim i drugim sadržajima, a također i za vrijednostima koje podupiru i promoviraju europsko zajedništvo i europski identitet u kontekstu zajedničke europske obrazovne politike. Ključna je zadaća europske dimenzije obrazovanja da se tijekom obrazovanja pripreme učenici i svi ostali dionici obrazovno-odgojnog sustava na suživot u dinamičnom i promjenjivom europskom prostoru (Ledić i sur., 2016.).

Pri oblikovanju strategija interkulturalnosti u razvoju europske dimenzije obrazovanja u hrvatskome odgojno-obrazovnom sustavu nužno bi trebalo obuhvaćati koordinirane aktivnosti koje će – polazeći od strukture nacionalnog kurikula u kojemu su interkulturalni odnosi i europske vrijednosti jedna od temeljnih odrednica (Hrvatić, 2018.) – omogućiti prijelaz s konceptijskih opredjeljenja i kritičke analize postojećega nacionalnog odgojno-obrazovnog sustava na (su)konstrukciju interkulturalnog kurikula primjerenog demokratskim standardima europskoga multikulturalnog društva. Izazovi i perspektive (interkulturalne) škole u hrvatskome odgojno-obrazovnom sustavu omogućavaju ostvarivanje takvog odgoja i obrazovanja u kome će opći razvoj pojedinca, promatran iz europskog motrišta, biti usmjeren prema stjecanju znanja, vještina i stavova potrebnih za suočavanje s izazovima suvreme-

noga europskog društva (Bedečković, 2018.) te osposobljavanju mladih za očuvanje odrednica vlastitog identiteta i kulturnog nasljeđa, a istovremeno i prihvaćanje građanske odgovornosti za izgradnju europskoga demokratskog društva utemeljenog na zajedničkim europskim vrijednostima.

Literatura

1. Baloban, J.; Črpić, G.; Ježovita, J. (2019), *Vrednote u Hrvatskoj od 1999. do 2018. prema European Values Study*. Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište, Katolički bogoslovni fakultet i Kršćanska sadašnjost.
2. Bedeković, V. (2018), Poznavanje temeljnih vrijednosti interkulturalizma u funkciji promicanja europskih vrijednosti. U: Hrvatić, N. (ur.) *Interkulturalne kompetencije i europske vrijednosti*. Zagreb-Virovitica: Odsjek za pedagogiju -Filozofski fakultet u Zagrebu i Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, str. 105-112.
3. Bedeković, V. (2014), Odgoj i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju u kontekstu europskih vrijednosti. U: Hrvatić, N. (ur.) *Interkulturalno obrazovanje i europske vrijednosti*. Zagreb-Virovitica: Odsjek za pedagogiju-Filozofski fakultet u Zagrebu i Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, str. 137-150.
4. *Bijela knjiga o budućnosti Europe – Razmatranja i scenariji za EU27 do 2025.* (2017), Bruxelles: Europska komisija https://eur-lex.europa.eu/legal_content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC2025&from=HR (2.11.2022.)
5. Foret, F.; Calligaro, O. (2018), Analysing European values: an introduction. In: Foret, F., Calligaro, O. (ed.) *European Values Challenges and Opportunities for EU Governance*. London; Paris: Routledge. pp. 1-18.
6. *Green Paper on the European Dimension of Education* (1993), Brussels: Commission of the European Communities. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cal1f0e1a-7e3c-4093-ac92-b5fd0c38082> (2. 11. 2022.)
7. *HORIZON 2020 Success Stories in Croatia* (2018). Zagreb: Agencija za mobilnost i programe EU. https://www.mobilnost.hr/cms_files/2019/02/1549530136_horizon-2020-web.pdf (7. 4. 2023.)
8. Hrvatić, N. (2018), Interkulturalne kompetencije i europske vrijednosti. U: Hrvatić, N. (ur.) *Interkulturalne kompetencije i europske vrijednosti*. Zagreb-Virovitica: Odsjek za pedagogiju-Filozofski fakultet u Zagrebu i Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, str. 197-207.
9. Hrvatić, N. (2014), Interkulturalno obrazovanje i europske vrijednosti. U: Hrvatić, N. (ur.) *Interkulturalno obrazovanje i europske vrijednosti*. Zagreb-Virovitica: Odsjek za pedagogiju-Filozofski fakultet u Zagrebu i Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, str. 198-211.
10. Hrvatić, N. (2007), Interkulturalna pedagogija: nove paradigme. *Pedagoška istraživanja* 4 (2), str. 241-254.
11. Hrvatić, N.; Piršl, E. (2005), Kurikulum pedagoške izobrazbe i interkulturalne kompetencije učitelja. *Pedagoška istraživanja*, 2 (2), str 251-226.

12. Izvješće Europske komisije Europskom parlamentu, vijeću, europskom gospodarskom i socijalnom odboru i odboru regija o utjecaju demografskih promjena. Bruxelles, (2020.) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0241> (3.11.2022.)
13. Ledić, J.; Turk, M. (2013), Izazovi europske dimenzije u obrazovanju: pristupi i implementacija u nacionalnom kontekstu. U: Hrvatić, B., Klapan, A. (ur.) *Pedagogija i kultura: teorijsko-metodološka određenja pedagoške znanosti*. Zagreb, Hrvatsko pedagoško društvo, str. 262-273.
14. Ledić, J.; Miočić, I.; Turk, M. (2016), *Europska dimenzija u obrazovanju: pristupi i izazovi*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
15. Ledić, J.; Staničić, S.; Turk, M. (2013), *Kompetencije školskih pedagoga*. Rijeka. Filozofski fakultet u Rijeci.
16. Pavičić Vukičević, J. (2019), Stavovi učitelja o odabranim dimenzijama europskih vrijednosti. *Napredak* 160 (1-2), str. 65-84.
17. Pavičić Vukičević, J. (2018), *Kurikulumsko oblikovanje europskih vrijednosti u obveznom obrazovanju*, (doktorska disertacija). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
18. Pavlović, T.; Sučić, I.; Maglić, M. (2022), Stavovi hrvatskih srednjoškolaca prema etničkim manjinama: uloga multikulturalnosti, socijalnog identiteta i škole. *Sociologija i prostor*, 60 (225) (3), str. 465-488.
19. Perasović, B.; Sučić, I.; Maglić, M. (2022), Kultura, identitet i kulturna participacija među srednjoškolcima u Hrvatskoj. *Sociologija i prostor*, 60 (225) (3), str. 547-572.
20. Piršl, E. (2016), Interkulturalizam ili multikulturalizam, U: Piršl, E., Benjak, M., Diković, M., Jelača, M., Matošević, A. (ur.) *Vodič za interkulturalno učenje*. Zagreb: Naklada Ljevak, str. 15-22.
21. Piršl, E. (2022), Odgoj i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju (vjero)učitelja. U: Razum, R., Malović, N., Vujica, K. (ur.). *Religijsko obrazovanje u interkulturalnoj Europi Religious Education in Intercultural Europe*. Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 8-22.
22. Europske unije o temeljnim pravima (2007), *Službeni list Europske unije* 2007/C 303/1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A12007P> (3.11.2022.)
23. Sablić, M. (2014), *Interkulturalizam u nastavi*. Zagreb: Naklada Ljevak.
24. Sablić, M. (2011), Interkulturalni kurikulum – osvrti i perspektive. *Pedagoška istraživanja* 8 (1), str. 125 – 138.
25. Spajić-Vrkaš, V. (2014), Kulturne razlike, građanstvo i obrazovanje za interkulturalni dijalog. U: Hrvatić, N. (ur.) *Interkulturalne kompetencije i europske vrijednosti*. Zagreb-Virovitica: Odsjek za pedagogiju-Filozofski fakultet u Zagrebu i Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, str. 3-17.
26. Spajić-Vrkaš, V. (2007), Europske integracije i obrazovanje za demokratsko građanstvo u cjeloživotnoj perspektivi. U: Previšić, V., Hrvatić, N., Šoljan, N. N. (ur.) *Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*. Zagreb, Hrvatsko pedagoško društvo, str. 380-394.
27. Sršen, A.; Bogeljić, M. (2014), Multikulturalizam u Europi danas – novi rascjepi granica identiteta i prava. Vol. 14 (1), str. 103-118.

28. Turk, M.; Ledić, J. (2013), Kompetencije europske dimenzije u obrazovanju: stavovi studenata. *Pedagogijska istraživanja*. 10 (2), 187 – 201 (2013) 1, str. 187-199.
29. Ugovor o Europskoj uniji i Ugovor o funkcioniranju Europske unije. (2016), *Službeni list Europske unije* 2016/C202/01 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hr/TXT/?uri=celex:12016ME/TXT> (4.11.2022.)
30. Vican, D. (2006), Odgoj i obrazovanje u Hrvatskoj u kontekstu europskih vrijednosti. *Pedagogijska istraživanja* 3 (1), str. 9-20.
31. Zidarić, V. (1996), Europska dimenzija u obrazovanju – njen nastanak, razvitak i aktualno stanje. *Društvena istraživanja* Vol. 5 (1), (21), str. 161-181.

European dimension in education: Challenges and perspectives of the Croatian educational system

Summary

The European Union is, above all, a community of values in which all its full members have committed themselves to accepting the highest standards in the field of fundamental freedoms, human rights and democracy. By proclaiming common European values as the most important factor in the co-existence of its citizens, the topic of the European dimension of education was raised in the public, scientific and professional discourse of the member states of the European Union. The concept of the European level of education encompasses the preservation of national interests, the integrity and autonomy of school systems, but also the search for common content and values that support European unity and European identity in the context of a common European education policy.

In this context, the Croatian educational system is expected to provide education in which the general development of the individual, viewed from a European point of view, will be directed towards acquiring the knowledge, skills and attitudes necessary to face the challenges of co-existence in a multicultural Europe, and training young people to preserve their own identity and cultural heritage, while at the same time accepting civic responsibility for building a European democratic society.

Keywords: European features of education, European values, Croatian education system, intercultural upbringing and education, education policy.

Izv. prof. dr. sc. Vesna Bedeković
Hrvatski sabor, Odbor za obrazovanje, znanost i kulturu
Trg svetog Marka 6, 10 000 Zagreb
vesna.bedekovic@sabor.hr